

איחא כמדדש: "וירא וירא, וירא כשכינה וירא כמלאכים, אמר אם אני רואה אותן חולקין כבוד זל"ז אני יודע שהן בני אדם מהוגנים וכי"י". נראה שא"א ה' מסתפק אם יצוה לבני ביתו או לעבדיו שיחזקו עם האורחים או שהוא בעצמו ישמשם, וכיין שדאש שונהגים כבוד זל"ז וידע שהם חשובים, החליט לחלק להם כבוד ולטרות בעצמו כי גם זו ממצות הכנסת אורחים, וגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה).

— ב —

אברהם אבינו הוא עמוד החסד, והוא ג"כ ראש המאמינים, כמו שדרשו חז"ל כמ"ר על הפסוק בשח"ש "חשורי מראש אמנה — זה אברהם". הנה לכאורה שני ענינים נפרדים הם — כתר חסד לחור, וכתר אמונה לחור. חסד נובע מאהבת הכרית, ופירסום כבוד מלכותו יתברך נובע מאהבת ר'. אמנם אצל א"א היו תלויים וקשורים זה בזה והיו לאחידים. אהבת הכרית בשלמותה יסודה באהבת ר', ופרסום האמונה ככורא יח"ש הוא ענף ממדת החסד שלך.

הנה התענוג הכי-גדול לאוהב אמיני הוא לעשות נח"ר לאהובו, חסד לכריתו הוא נח"ר לכרית, שלשם כך ברא עולמו — להטיב לכרואיו, וגם החורה החלחה גמ"ח וסופה גמ"ח. וכן כנביאים וכתובים וכמאמרי חז"ל אין מספר מפורש כי חפץ חסד הוא. ע"כ אהבת ר' מחייבת אהבת הכרית, והיותר שלם באהבת ר' הוא יותר שלם כמדת החסד.

ולאידיך גיטא, מדת החסד בשלמותה מחייבת לפקוח עיני עורים ההולכים בחושך ולהעמידם בקרן אורה שגם הם יהנו מאור הנאצל מזוי השכינה השופע בעולם, ויחננו על ר', ולמי שמכיר האמת הרי זה תענוג נפשי גדול מאד. וכך נשאו רוחו של א"א ממדת החסד שלו לקרוא בשם ר' ולפרסם לכל באי עולם כי הוא רכון כל העולמים, הוא הכורא והוא המנהיג, והוא מקור החסד והטוב, וכבודו מלא עולם וכי".

אהבת ר' ואהבת חסד בשלמותו שתים שהן אחת הן, ומשלימות זא"ז — וזה כל האדם.

* * *

חסד לאברהם

— א —

החורה האריכה הרבה כטיפור הכנסת אורחים של אברהם אבינו כפרשת וירא, כי כלולים בה הרבה הלקחא גבירותא בעיני חסד, כמכואר כחי"ל וכספרי הקודשים. אולם, כדאי להעיר על נקודה אחת שהיא גדולה אצלי ומפליאה ביותר. הנה א"א, כשראה את שלשת האנשים עוברי דרך, ה' מקבל אז את פני השכינה שכאה לבקר את החולה וה' מופשט מכל עיני הגוף, ותיכף ומיד רץ לקראתם וימהר למלא את כל חפצם בתענוגי הגוף. הוא עצמו בעולמות העליונים ונהנה מזוי השכינה, וכאותו רגע ממש, לגבי האורחים, הוא מכין תאות אכילה, ומדקדק כחולקי טעמים, ומתאמץ להגיש לפניהם מה שטעים ביותר, עד כדי ג' לשונות כחרדל!

הנה כמסילת ישירים (פס"ז, בדרכי קנית הפרישות) מגנה תאות המאכל, "שהרי אין שיעורו אלא כשיעור בית הכליעה, כיון שיצא ממנה וירד כבני המעים אכר זכר ונשכת כאילו לא הי"י". וכדאי שהי' א"א בעצמו נעלה ומרום מזה לגמרי, אבל אין זה נוגע כלל לחובתו לעשות חסד עם האורחים, ולהנחתם ככל מה שנהגים ממנו. לגבי זולתו לא נהג פרישות כלל.

מה מאד מענינים כקשר עם זה דברי הגאון ר' איצ'ל פעטערבורגער כספרו "נתיבות אור" מה שכותב על מיר' הגה"ח ר"ס, ור"ל: נפלא אם כי לעצמו הי' מושלל מכל חמדות המכל, מהתאווה והחמדה והכבוד ועוד, ככ"ז מה שנוגע לזולתו הי' יודע ומרגיש ככל משוקות האדם חפצו ומאוי מעיני התכל ומלואה... הוא בעצמו מושלל ממדת הכבוד עד קצה האחרון, וככ"ז הי' נהג מאד לככר את הכרית בנימוסי הכבוד הנהוג, עכ"ל.

הרי כאן תיאור הי של חלמיד של א"א!

א"א לעצמו הוא עפר ואפר, ולגבי עוברים ושבים מדקדק ככבודם ונהג בהם סלסול, לעמוד ולשמשם ככבודו ובעצמו ולא ע"י עבדיו, כי זהו כבודם.

מעשה בה"ח זקוק"ל שנסע פעם כליל חורף מעירו לעיר אחרת. הח"ח ה"י שקוע בעינו כחורה, ובעל העגלה שה"י איש פשוט ה"י יושב ומתנמנם, נים ולא נים. אחר זמן מה התעורר הח"ח מעינו, והרגיש שאיך זו מן המדה שיהא הוא משתעשע בחורה ולא איכפת ל"י טורח הדרך ואריכת הלילה, בשעה שכעל העגלה יושב ומשתעשע ומצפה ככליך עינים לאור הבוקר. ע"כ הציץ לפניו שילמדו יחד. צחק בעל העגלה ואמר: רבי, איני יודע ללמוד מתוך הספר, ואיך אלמד בע"פ? ויען הח"ח כמתקן לשונו: אין דבר, טובים השיגים מן האחד, איש לרעהו ישוור... והתחיל הח"ח לומר משניות בע"פ, אחד משנה ואחד תרגום בלשון יהודית, בכיאר היטב וכשיחוף בעל העגלה בתוך הלמוד לפי דרכו, וככה עבר עליהם הלילה כללמוד החורה כ"חכרותא" עד שהגיעו למחוז הפצם.

כל הרוצה להדבק במדת החסד יכול למצוא בקל הרבה הזדמנויות לקיים מצוה זו ככל מצבים וככמה אופנים.

חסד בדבור — לדבר לאדם כנעימות וברוך כבוד, ולהקדים שלום שלום, כמ"ש הרמב"ם במדות ת"ח (הלכות דעות פ"ה): "ומקדים שאין בני לכל האדם כדי שתהא רוחן נוחה הימנו". יש אנשים פשוטים שאין בני אדם נושאים להם פנים לרכם בשלום ולדרוש בשלומם ולהכנס כשיחה אהם, וכשאחד שם אליהם לך ומתיחס להם בנימוסי ידידות, הרי הם מתכבדים ונחנים מזה הרבה. גם יש אנשים קשי רוח ועגומי נפש, ואם יש משכיל אל דל לדבר על לם ולהפיג צערם, הרי זה חסד גדול.

חסד בשמיעת אוזן — כבר אמר שלמה המלך (משל"י י"ב): דאגה בלב איש ישחנה, ואמרו חז"ל יסחנה לאחרים. וכשנחנים לאיש כזה אוזן שומעת — ירוח לו, וכש"כ אם אפשר לעזור בעצה נכונה ולהניח דעתו, אבל השמיעה בעצמה היא ג"כ מרפא לנפש. כילדותי קראתי סיפור על בעל עגלה נכרי מרוסיא שהחאבל על בנו הצעיר שמת מחולי, והנה קבוצה של סוחרים שכרו אותו להובילם לעיר אחרת. הם דעתם בריחת עליהם ועוסקים כשיחה וכשחוק, והוא יושב עטוף בצערו ונפשו מרה עלי. ופתאום התחיל לספר להם אודות בנו ומחלתו, ולא הטו אוזן לדבריו וגערו בו. אחר זמן מה ניסה עוד פעם ושוב השחקיקוהו בניזפה ודברי בתי. וכשהגיעו למלון וננסו הסוחרים לאכול ולשתות, והוא

איך קופע אדם כלכו אהבת הפריה?
כמס' ד"א זוטא פ"כ איתא: אם אהת רוצה להדבק באהבת חברי, הרי נושא ונותן בטובתו. וכן כתוב ב"ארחות צדיקים" שער אהבה, כי העצה לאהוב את חברי היא להיטיב עמו.

ונראה שזהו סוד אהבת ההורים לכנים ואהבת הרב לחלמידי.
כמ"כ ל"כ תניא: אהב לפרוק ושונא לטעון — מצוה כשונא כדי לכוף את יצרו. אף דבכל מקום פריקה קודמת לטעינה משום צער בעלי חיים, אפילו הכי, בזה, מצוה כשונא עדיף כדי לכוף את יצרו. וכספר "אהבת חסד" מסתפק אם האהבת שצריך לפרוק הוא ג"כ קרוב, ובכל עניני חסד הלא הקרוב קרוב קודם, אפשר שאפ"ה השונא קודם לקרוב כדי לכוף את יצרו, והניח בע"ע. וכל כך למה? אם צריך לכוף את יצרו הרי ילמד ספרי מוסר וכדומה. הרי למדנו שהסגולה היותר טובה להסיר הקפדה ושנאה וכל טינא שבלב היא להיטיב עמו, וכל שהטובה יותר גדולה, עלולה יותר לזכך את המדות ולהפוך שונא לאוהב.

"עולם חסד יבנה" (תהלים פ"ט) — סוד הכריאה הוא סוד הצמצום, שצמצום ה"איך סוף" את אלקותו לכרוא את העולמות, והיינו השם ש-ד-י. שאמר לעולמו די. נמצא שהכריאה היא כולה חסד ע"י צמצום. וכיין שנוצטונו ללכת בדרכיו, גם אנו חייבים לצמצם עצמנו כשכל חסד, ואין לחוש לכיטול הזמן וטרדת המוח הכרוך בזה. כמובן, צריך לשקול בשקל הקודש אימתי ואיך ועד היכן, וקשה מאד לקבוע גדרים בזה. אולם "לב אדם יחשב דרכו וד' יכין צעדי" (משלי ט"ז)...

כן ישיבה יכול לנהוג חסד בתוך כחלי כהמ"ד אגב למוד החורה — לסייע לחברי הצעיר ממנו הצריך עזר כלמורד, או לחזק בחור המתרשל ולהמשיכו לחורה, או לעורר בנחת על איזה תיקון בהנהגתו. והמשיביל לעשות בדרכי נועם וככוונה טהורה הנוכעת מתוך אהבה, כדאי יעשה פרי, ולפעמים יפעול שינויים גדולים ויסודיים לטובה בכל הליכות חיינו, כי אדם קרוב לעל"י ולידידיה, ודחיפה כל שהיא תכריע מהלכו כחיים. חסד כנפשו של אדם — גדול מחסד בנפנו, שהרי זה נוגע לדורות, והוא חסד עם החיים ועם המתים.

מדת סדום

נתן (אבות פ"ה), האומר שלי שליך ושליך שליך זו מדת בינונית וי"א זו מדת סדום. והקשה רבנו יונה, איך יאמרו זו מדת בינונית, הלא המנוע עצמו מלידתן צדקה הוא רשע גמור [ואם הוא נותן צדקה, אמאי י"א שזו מדת סדום]. ופירש רב"י וד"ל: דמייירי בנותן צדקה מיראת ד' אך בטבעו הוא כילי [צר עיף], י"א שמדת סדום היא ורשונו רע מאד כיון שכטבעו הוא כילי, עכ"ל.

כיון שרחוק האיש ההוא מאהבת חסד כ"כ עד שירע לכבו בעשות חסד — הרי יש בו ממתת סדום. נפלא מאד!

בוא וראה עד היכן הרחיבו חז"ל את המושג של מדת סדום. "זה נהנה וזה לא חסר כופין על מדת סדום" (כ"כ י"ב ועוד). כאגרות הרמב"ם, מובאת אגרת לד"י בן גבאר מבגדד וד"ל: ואמנם מה שהגניע לנו, ואפשר שחדי' אמת ושלא חדי' אמת, שיש שם מי שמדבר עלינו רעות, והוא מנקה להחכב בקלוגי, ושמענו שאתה מחיה בידם קצת מחוי והתקוממת כזה קצת התקוממת, אל תעשה דבר זה, ואנחנו מוחלים לכל מי שיעשה זה כשכיל סכלוחי, וכש"כ מי שיש לו כזה תועלת ולא יזיק לנו אנחנו, וכופין על מדת סדום זה נהנה וזה לא חסר, עכ"ל הטהור. פלאי פלאים!..

נשאר בחוץ לחת מספוא לסוס, לא יכול להתאפק עוד וסח את כל המאורע ממחלה בנו ומיתתו — לסוס!..

זכורני מלדחתי שבעירנו כליטא היחה אשה אחת שנטרפה דעתה מתוך יסורים ודכדוכה של נפש וקראו לה "דבקה די משוגעגעי", ומראה פני' ה' מבהיל ומפחיד. ולעתים תכופות היחה מבקרת את אמי הרבנית ע"ה ואמי הקשיבה לדברי-ה כמתחנת ושימת לב, ודברה על לכה והשקיטה את סערת רוחה.

חסד כספר פנים יפות — המקבל את חכרו כספ"י, אפילו לא נתן לו כלום, כאילו נתן לו כל מתנת טובות שבעולם (אוד"י פ"ג). ולהפך, פנים רעות הוא ככלל אונאת דברים שהזהירה החורה "ולא חנונו איש את עמיתו" ופירשו "שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערהו" (לשון החינוך של"ה), שזה ג"כ מכאיב ומצער. וחידוש זה מצאתי מפורש כספר יראים מצוה נ"א וד"ל: וכשם שיש אונאה בדברים כך יש אונאה בעין רע שמראה פנים רעים, ע"כ. לעומת זה אדם שצהלתו כפניו הוא מקריין אור ונועם.

* * *

יש נשמה שמסוגרת בתוך הגוף שלה ועסוקה רק בצרכי' ועניני' השייכים לה, ויש נשמה עלאה המקיפה נשמות הרכה, והיא מתרוממת מתוך האנוכיות להמתיק את החיים של כל איש ואשה הכאים כמחיצתה עד היכן שידה מגעת, וזה האור האלקי המאיר באדם. הברי"ת כולל חסד וממנו נאצל ושופע אור החסד כנשמתו, ומביאו לידי אהבת חסד, כי מתוק מאד אור החסד לבעל החסד.

